

Інформаційна довідка щодо підвищення конкурентоспроможності на ринку праці окремих категорій осіб шляхом професійного навчання*

Анотація. Інформаційна довідка присвячена аналізу норм законодавства про зайнятість населення, в частині забезпечення права на ваучер для професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, а також права на допомогу на період професійного навчання. Розглянуто пропозиції удосконалення законодавчого регулювання умов виникнення права на навчання за ваучером, виплати допомоги на навчання, визнання результатів навчання зареєстрованих безробітних, здобутих шляхом неформальної чи інформальної освіти.

Ключові слова: законодавство про зайнятість населення, безробіття, результати професійного навчання, ваучер, допомога в період професійного навчання, кваліфікований працівник.

Вступ.

Зайнятість виступає основним індикатором суспільного добробуту та розвитку країни. Серед проблем, викликаних війною, – структурне безробіття¹, яке негативно позначається на функціонуванні ринку праці загалом та сфері зайнятості зокрема. Цей вид безробіття виникає через невідповідність знань, умінь, навичок працівників потребам виробництва й вимогам роботодавців, а також поглиблення професійної та регіональної диспропорції². За темпоральними чинниками, структурне безробіття є найбільш тривалим, оскільки існує потреба в певних проміжках часу для підготовки або підвищення кваліфікації безробітних осіб. Саме специфіка цього виду безробіття обумовлює необхідність законодавчого регулювання окремих заходів сприяння працевлаштуванню безробітних.

Основна частина.

Населення України характеризується високим рівнем освіти та кваліфікації, проте людський потенціал складно перетворювати на людський капітал в умовах війни. Через масовий виїзд громадян за кордон, вимушене переміщення та мобілізацію нестача кадрів зростає. Існує дефіцит окремих спеціальностей, незважаючи на високий рівень безробіття. За даними Європейської бізнес-асоціації, Державної служби зайнятості України та Національного банку України, приблизно 36 % роботодавців відчувають дефіцит кадрів³.

¹ Під структурним безробіттям слід розуміти незайнятість частини економічно активного населення в суспільно-корисній діяльності, пов'язану зі змінами в економіці, техніці, технології та організації виробництва, які впливають на структуру попиту на робочу силу. При цьому попит на робочу силу певних професій зменшується або зовсім зникає, а на інші професії, яких раніше не було на ринку праці, – зростає.

² Ситуація, за якої невідповідність географічного розташування робочих місць та робочої сили може призводити до нераціонального використання людських ресурсів.

³ Три чверті роботодавців відчувають дефіцит кадрів в Україні. URL: <https://eba.com.ua/try-chverti-robotodavtsiv-vidchuvayut-defitsyt-kadriv-v-ukrayini/>; Дані опитування, проведеного Державною службою зайнятості. URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNDgyM2MwZjUtZTg0MTU4LTJjYjUtOWUwNGU1MjJMTQyfiwidCI>

Збалансування попиту та пропозиції на ринку праці, у тому числі в межах заходів із відновлення країни, потребує удосконалення законодавства про зайнятість населення і впровадження державних програм щодо професійного навчання вразливих категорій населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, осіб, звільнених із військової служби, учасників бойових дій, осіб з інвалідністю внаслідок війни тощо.

Із метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці деяких категорій осіб, забезпечення галузей економіки кваліфікованими працівниками розроблено законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення конкурентоспроможності на ринку праці шляхом професійного навчання» (реєстр. № 12129 від 16.10.2024). Проектом пропонується надати внутрішньо переміщеним особам працездатного віку та особам з інвалідністю право отримати ваучер на навчання без урахування вимоги щодо відсутності підходящої роботи; право отримувати ваучер окремим категоріям учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни, незалежно від дня звільнення; допомогу безробітним у період професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Окрім того, передбачається можливість здобуття зареєстрованими безробітними повних або часткових кваліфікацій.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити таке.

Підтримуючи ідею проекту закону про надання допомоги в період професійного навчання за направленням державної служби зайнятості, вважаємо, що пропозицію, передбачену підпунктом першим пункту першого розділу 1 законопроекту, доцільно сформулювати як зміни до частини другої статті 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» з метою забезпечення внутрішньої логіки цієї статті.

Частина друга статті 7 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» містить положення про види соціальних послуг і окремі види соціальних виплат, у тому числі за Законом України «Про зайнятість населення». Оскільки пропонується надавати допомогу в період професійного навчання, яке здійснюється відповідно до статті 35 Закону України «Про зайнятість населення» та згідно з порядком⁴ і особливостями⁵ проходження професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних, то логічними є пропозиції, що містять зміни саме до частини другої статті 7 Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

[6IjAzOWU2MTFmLWFhODUtNDcyZS05ZTU5LTlyzNDNhNWYwYzg1OCIsImMiOj19](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf?v=7); Інфляційний звіт. Квітень 2024 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2024-Q2.pdf?v=7

⁴ Порядок професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2023 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2023-%D0%BF?find=1&text=%D0%B2%D0%B0%D1%83%D1%87%D0%B5%D1%80#Text>;

⁵ Про особливості реалізації державної політики у сферах зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час воєнного стану та після його припинення або скасування: постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2022-%D0%BF#Text>

У зв'язку з цим, передбачені законопроектом зміни до частини п'ятої статті 31 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» щодо врегулювання нового випадку призупинення виплат по безробіттю доцільно сформулювати таким чином: «Виплата допомоги по безробіттю поновлюється після завершення виплати допомоги в період професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації».

Потребують редакційного корегування пропоновані законопроектом зміни до частини четвертої статті 35 Закону України «Про зайнятість населення» для забезпечення їх відповідності положенням статей 43 та 46 Конституції України в частині права на працю та права на соціальний захист. В абзаці третьому нової редакції частини четвертої цієї статті сполучення слів «така особа не має права на отримання соціальних послуг (крім інформаційних, консультаційних та послуг із працевлаштування) та матеріального забезпечення відповідно до цього Закону та Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» протягом 12 місяців» замінити сполученням слів «така особа має право на отримання виключно інформаційних, консультаційних та послуг із працевлаштування відповідно до цього Закону та Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» протягом 12 місяців».

Висновки.

Війна створила надзвичайні виклики для ринку праці, зокрема дефіцит кадрів унаслідок міграції, вимушеного переміщення та мобілізації. Така ситуація потребує запровадження ефективних заходів державної політики зайнятості. Особливої уваги заслуговує збалансування попиту та пропозиції на ринку праці, що сприятиме зниженню рівня безробіття.

Структурне безробіття є більш тривалим за часом, оскільки безробітні не можуть отримати роботу без опанування нових знань, навичок, перепідготовки або перекваліфікації. Освіта відіграє вирішальну роль у формуванні людського капіталу, особливо в умовах несприятливого демографічного розвитку, тому пропозиції щодо врегулювання заходів, спрямованих на подолання структурного безробіття, заслуговують на підтримку.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*